

Landbouw in beeld

Inventarisatie van de agrarische sector
Gemeente Gulpen-Wittem

Projectgegevens

Rapportnummer : A219306.023/MWO
Datum rapportage : 2 oktober 2024

Landbouw in beeld

Inventarisatie van de agrarische sector Gemeente Gulpen-Wittem

Opdrachtgever : Gemeente Eijsden-Margraten, de heer J. Mertens
Landbouw in beeld middengebied Zuid-Limburg

Contactpersoon Aelmans : Ing. A.A.M. (Adrie) van Oerle/Ing. N. (Nils) Huisinga
Agrarische Advisering

Opsteller rapportage : Ing. M.A.L.L. (Marijn) Wolters/ Ing. G.A.B. (Gerben)
Hoogeveen/Ing. M.M.A. (Marita) Kreuels

Aelmans Agrarische Advisering
is een handelsnaam van Triple A Adviseurs BV

Kerkstraat 2
6095 BE Baexem
0475 459 260

info@aelmans.com
www.aelmans.com

REGISTER ■
BELASTING ■
ADVISEURS ■

vab ■■■

Op onze dienstverlening zijn de algemene voorwaarden van Triple A Adviseurs BV van toepassing die u vindt op www.aelmans.com.
Triple A Adviseurs BV h.o. Aelmans Agrarische Advisering is inschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 14048217.

Dit rapport is opgesteld in opdracht, is vertrouwelijk en mag niet worden gedupliceerd of aan derden openbaar worden gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever. Alleen aan het volledige originele document kunnen rechten worden ontleend door de opdrachtgever. Derden (met uitzondering van bevoegde gezagen) kunnen geen rechten ontleen aan dit rapport.

Aelmans Agrarische Advisering is niet aansprakelijk voor schade die direct dan wel indirect voortvloeit uit conclusies, aannames en/of aanbevelingen die vermeld staan in dit rapport. Aelmans Agrarische Advisering is niet aansprakelijk voor mogelijke beslissingen die de opdrachtgever naar aanleiding van dit rapport zelf neemt.

Inhoudsopgave

1	Aanleiding.....	2
2	Opzet onderzoek	3
2.1	Werkwijze	3
2.2	Beschrijving resultaat/eindproducten.....	4
2.3	Deelname/Respondenten	5
2.4	Deelnemers gemeente Gulpen-Wittern (keukentafelgesprekken)	6
2.5	Planning en uitvoering.....	6
2.6	Analyse	7
3	Landbouw in beeld	8
3.1	Agrarische bedrijven in Gulpen-Wittern.....	8
3.2	Ondernemer en onderneming.....	8
3.3	Bedrijf en Bedrijfsvoering	13
3.4	Toekomst	16
4	Relatie met de gemeente	19
5	Conclusies gemeente Gulpen-Wittern	22
6	Aanbevelingen	24
	Bijlagen.....	26
1.	Kaart gemeente met agrarische respondenten.....	26
2.	Toekomstperspectief agrarische bedrijven (n=81) in gemeente Gulpen-Wittern	26
3.	Onderdeel B: Resultaten per bezocht bedrijf.....	26
4.	Onderdeel C: Data (Excel-bestand)	26
5.	Onderdeel D: Overzichtskarten per bedrijf	26
6.	Onderdeel E: Bestanden voor gebruik in Google Earth en in een GIS-systeem	26
7.	Adressenlijst onderzoek	26

1 Aanleiding

In 2021 hebben acht gemeenten in Zuid-Limburg ‘het strategisch actieplan Middengebied Zuid-Limburg, ‘Van groen hart tot groene long’ vastgesteld. Met als conclusie dat *‘Een duurzame transitie van de landbouw is een van de grootste maatschappelijke opgaven en essentieel om de unieke waarden van het Middengebied/Heuvelland te behouden, te beheren en te ontwikkelen’*. De gemeenten geven in hun uitvraag¹ aan dat *‘de agrarische sector weliswaar niet de enige eigenaar/beheerder van het landschap is maar wel een heel belangrijke sector. Anders boeren is volgens hen noodzaak maar ook een kans’*.

In het strategisch actieplan Middengebied Zuid-Limburg staat als ambitie voor landschap en landbouw in het middengebied: *“De landbouw in het middengebied moet zich vernieuwen in nieuwe uitdagende richtingen: kleinschaligheid, klimaatadaptie, precisielandbouw, korte afzetlijnen. Voorzie de stad van voedsel, wordt beschermvrouw van het zo unieke landschap en je zult er voor beloond worden. De nationale landbouwtransitie moet in Zuid-Limburg een unieke Middengebied signatuur krijgen. Agrariërs als duurzaamheidsgids in een omgeving die streeft naar zelfvoorziening wat streekproducten betreft en korte ketens.”*

In het Uitvoeringsprogramma Middengebied is als één van de opgaven opgenomen om de vitaliteit van (agrarische) bedrijven te onderzoeken en de overstijgende ontwikkelmogelijkheden te bepalen met oog voor individuele belangen en het totaalbelang; waarbij rekening wordt gehouden met onder andere meer investeringskracht, financieringsvraagstukken, het belang van een locatie voor het landschap, kleinschaligheid en de relatie met toerisme, energietransitie en klimaatopgaven.

De eerste stap die de acht Middengebied gemeenten² gezamenlijk willen nemen is een inventarisatie en analyse van de huidige agrarische sector binnen het gebied. In gemeente Eijsden-Margraten heeft eerder (2018) een vergelijkbaar project plaatsgevonden. Aelmans Agrarische Advisering heeft in 2021 na inschrijving de opdracht gekregen deze inventarisatie uit te voeren voor het gehele Middengebied.

¹ Uitvraag ‘Scan agrarische bouwkavels Middengebied Zuid-Limburg’, 27 september 2021.

² Het project ‘Landbouw in beeld’ wordt na Eijsden-Margraten (2018) nu uitgevoerd voor de gemeenten Eijsden-Margraten (2), Beekdaelen, Stein, Simpelveld, Vaals, Voerendaal en Gulpen-Witterm en Valkenburg a/d Geul (2021).

2 Opzet onderzoek

2.1 Werkwijze

In deze paragraaf beschrijven wij onze werkwijze en de resultaten/eindproducten.

Voorbereiding inventarisatie:

- Met een bureaustudie verzamelden wij voor alle benoemde agrarische locaties in de desbetreffende gemeente informatie. Deze informatie komt uit openbare bronnen en is daardoor niet privacygevoelig. Deze informatie is samenvattend beschreven in een document (concept beeldrapport) per agrarische locatie. Deze documenten en de onderliggende kaarten (opgebouwd uit gis-bestanden) zijn ook beschikbaar voor de gemeenten.
- Samen met de gemeenten zijn afspraken gemaakt over de onderwerpen die in de keukentafelgesprekken aan de orde komen. Dit is vertaald in een digitale vragenlijst.

Inventarisatie:

- Alle eigenaren van agrarische kavels (bouwvlak), hierna 'agrarische ondernemers', hebben een uitnodiging (brief) met de aankondiging van de scan/het onderzoek ontvangen van de eigen gemeente, met hierbij een begeleidend schrijven 'Landbouw als drager van een uniek landschap'. In het begeleidend schrijven wordt aangegeven dat de ondernemer zich op vrijwillige basis aan kan melden voor een individueel (keukentafel) gesprek.
- De agrarische ondernemers zijn daarna telefonisch benaderd door Aelmans Agrarische Advisering voor het maken van een afspraak.
- Vervolgens heeft er een keukentafelgesprek (op locatie) plaatsgevonden met de agrarisch ondernemer(s). De gesprekken zijn uitgevoerd door een deskundig adviseur met behulp van een gestructureerde digitale vragenlijst met ca. 100 vragen per bedrijf.
- Het betreft een kwantitatief onderzoek met ruimte voor enkele open vragen (kwalitatief). Elke agrarische ondernemer heeft tijdens het gesprek een 1^e opzet voor het beeldrapport ontvangen. Met behulp van het individuele beeldrapport zijn de interviewvragen doorlopen.
- De resultaten van de vragenlijst zijn digitaal verwerkt. Van elk bezoek is een digitaal verslag gemaakt (pdf document) en worden gegevens gestructureerd vastgelegd in de GIS-bestanden, zodat de gemeente die later kan gebruiken.
- Voor elke locatie is een definitief beeldrapport opgesteld, dit rapport wordt aan het einde van het project ook gedeeld met de ondernemer.
- M.b.v. de digitale vragenlijst is een onderliggende database opgebouwd met de resultaten van de inventarisatie (keukentafelgesprekken). Deze gegevens zijn per gemeente toegankelijk gemaakt (Excel-lijsten). Deze Excel-lijsten kunnen desgewenst door gemeenten gebruikt worden voor het vullen van de eigen/gemeentelijke bestanden. Ook zijn de resultaten verwerkt in het beeldrapport per agrarische locatie.

Uitkomsten onderzoek Landbouw in Beeld:

De geïnventariseerde gegevens bieden waardevolle input die zal helpen om de ruimtelijke inhoudelijke vraagstukken van de gemeenten beter te begrijpen en aan te pakken. Naast de feitelijke gegevens, zijn ook een aantal open vragen gesteld door onze adviseurs.

Wij hebben in deze rapportage de vrijheid genomen om op hoofdlijnen kort in te gaan op deze bevindingen. In de conclusie en aanbevelingen worden naast inhoudelijke resultaten ook een aantal procesmatige aandachtspunten beschreven gericht op het verbeteren van de relatie tussen de gemeente ('de overheid') en agrarische ondernemers.

2.2 Beschrijving resultaat/eindproducten

Iedere gemeente ontvangt **een eindrapportage (Onderdeel A, dit rapport)**, met een aantal bijlagen (Onderdelen B t/m E). In de eindrapportage worden de algemene bevindingen handzaam weergegeven per gemeente. Hieronder wordt per onderdeel beschreven welke informatie de bijlage bevat.

Bijlagen:

- **Resultaten per bezocht bedrijf (Onderdeel B)**
 - Brief van de gemeente met begeleidend schrijven 'Landbouw als drager van een uniek landschap
 - De vragenlijst (pdf) die gebruikt is bij het keukentafelgesprek
 - De toelichting op het beeldrapport (1 A4, pdf)
 - De resultaten van de digitale vragenlijst
 - Een berekening van de bedrijfsomvang en -type volgens NSO-typing van Wageningen University and Research (WUR)
 - Deze berekening is opgenomen in het beeldrapport van het desbetreffende bedrijf dat toegestuurd is aan de ondernemer.
 - Deze berekening is toegevoegd aan het Excel-bestand dat toegestuurd wordt aan de gemeente.
- **Database (Onderdeel C)**
 - Database in de vorm van een Excel-bestand
 - Hierin zit één overzicht van alle belangrijkste data per bezocht agrarisch bedrijf.
 - Tevens een Excel-bestand met een samenvoeging van de ingevulde vragenlijsten voor alle bezochte bedrijven samen (totaal bestand).
- **Overzichtskaarten (Onderdeel D)**

Per bedrijf zijn 8 overzichtskaarten opgesteld:

 - Kaart met bestemming van de locatie
 - Kaart met kernkwaliteiten cultuurhistorie
 - Kaart met kernkwaliteiten groen karakter
 - Kaart met kernkwaliteit open – besloten
 - Kaart met kernkwaliteit reliëf
 - Kaart met de afstand van de locatie tot N2000 gebied

Met behulp van de kaarten kan de ligging van het bedrijf in zijn omgeving (afstand Natura 2000, goudgroen, zilvergroen, bronsgroen, agrarisch met waarden, agrarisch) worden bepaald. Ook kan de ligging van het bedrijf in relatie tot de vier kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap Zuid-Limburg (reliëf, groen karakter, cultuurhistorisch erfgoed, contrast tussen open en besloten) aan de hand van Handvat Kern Kwaliteiten Nationaal Landschap Zuid-Limburg worden bepaald.

- **Bestanden voor gebruik in Google Earth en in een GIS-systeem (Onderdeel E)**
 - Kaarten (4) op basis van luchtfoto met bouwvlak en bebouwing (ha)

In het Google Earth bestand zijn per bedrijf labels geplaatst met de belangrijkste kenmerken van de bezochte bedrijven. Ook zijn de relaties tussen de bouwkvavels en de vorm van de bouwkvavels weergegeven. Het totaal-bestand bevat xy-coördinaten en een koppeling aan adresgegevens zodat de gegevens uit de inventarisatie ingelezen en gebruikt kunnen worden in een geografisch informatiesysteem.

- **Eindrapportage totaal voor het Middengebied (Zuid-Limburg)**
In de eindrapportage worden de algemene bevindingen handzaam weergegeven voor het gehele Middengebied Zuid-Limburg.

2.3 Deelname/Respondenten

Ten behoeve van dit onderzoek zijn in acht gemeenten (inclusief Eijsden-Margraten deel 2) 658 agrarische bedrijven uitgenodigd voor een bedrijfsbezoek. Dit is een hoger aantal dan in eerste instantie door de gezamenlijke gemeenten voorzien was (ca. 537).

In tabel 1 is de verdeling per gemeente in beeld gebracht. Ook is aangegeven hoeveel respondenten er per gemeente zijn en het deelnamepercentage (respondenten).

Gemeente	Basislijst aantal	Respondenten aantal	% Respondenten
Eijsden-Margraten (1)	216	152	70%
Eijsden-Margraten (2)	65	15	23%
Beekdaelen	184	104	57%
Stein	38	11	29%
Simpelveld	48	32	67%
Vaals	36	31	86%
Voerendaal	88	32	36%
Gulpen-Wittem	135	81	60%
Valkenburg a/d Geul	65	24	37%
Totaal aantal inventarisaties	659	327	51%

Tabel 1 Overzicht deelnemers per gemeente

2.4 Deelnemers gemeente Gulpen-Witterm (keukentafelgesprekken)

- **Aantal adressen:**
 - Het moederbestand van de agrarische bouwkavels omvat 135 adressen.
- **Aantal keukentafelgesprekken:**
 - Totaal zijn 81 bedrijven bezocht. Dit is 60%.
 - De bezoeken hebben zowel overdag als in de avond plaatsgevonden.
- **Sfeer:**
 - De gesprekken in een goede sfeer verlopen.
- **Niet-deelnemers:**
 - De categorie 'niet bereid tot een gesprek' betreft de eigenaren van 54 agrarische kavels.
 - De redenen om geen gesprek aan te gaan zijn divers. Regelmatig genoemd zijn negatieve houding richting gemeente en bedrijfsbeëindiging. In de categorie 'Niet Bereikbaar' bevinden zich tevens de eigenaren die geen interesse of geen tijd hadden.
 - De niet bezochte bedrijven zijn in te delen in drie categorieën:
 - Wel telefonisch gesproken maar ondernemer had er geen tijd voor. Oorzaak was veelal drukte vanwege oogstwerkzaamheden of andere bedrijfswerkzaamheden.
 - Wel telefonisch gesproken maar niet bereid tot een gesprek. Ondernemer zag het nut niet of ten principale niet bereid.
 - Niet gesproken: geen telefoonnummer bekend of niet gereageerd op bijvoorbeeld voicemail. Na drie pogingen zijn we gestopt. Rond etenstijd (tussen 17.00 en 19.00 uur) bleek overigens de beste periode om afspraken te maken.

2.5 Planning en uitvoering

Het startoverleg met de gemeente Gulpen-Witterm heeft in het najaar van 2023 plaatsgevonden.

De uitvoering van de keukentafelgesprekken voor gemeente Gulpen-Witterm heeft plaats gevonden in de periode van november 2023 – maart 2024.

Nadat het keukentafelgesprek heeft plaatsgevonden, is per respondent een beeldrapport opgesteld.

Aelmans-Agrarische Advisering heeft de informatie (data) die verkregen is uit de keukentafelgesprekken geanalyseerd. De resultaten van de data-analyse, conclusies en aanbevelingen van het project Landbouw in Beeld voor gemeente Gulpen-Witterm zijn opgenomen in dit eindrapport.

Het beeldrapport wordt toegestuurd aan de respondenten in september 2024, voor oplevering van het eindrapport aan de gemeente.

2.6 Analyse

De informatie die verkregen is uit de keukentafelgesprekken hebben we geanalyseerd op basis van drie thema's: Ondernemer & Onderneming, Bedrijf & Bedrijfsvoering en de Toekomst. Deze thema's zijn weergegeven in figuur 1. Deze thema's corresponderen met de wijze waarop het onderzoek opgezet is en met de vragenlijst die gebruikt is bij de keukentafelgesprekken.

De opzet van dit project is dat iedere opdrachtgever (per gemeente) een aantal bestanden ontvangt met de gegevens die verkregen zijn uit de keukentafelgesprekken. Met de gegevens kunnen een veelheid aan analyses gemaakt worden. Elke gemeente kan hier naar eigen wens verder invulling aan geven.

		
Ondernemer & Onderneming	Bedrijf & Bedrijfsvoering	Toekomst
- De ondernemer - Meewerkende gezinsleden/medewerkers - Onderneming - Strategie	- Omvang bedrijf (bouwvlak, ha) - Onderhoudsstaat - Ligging - Ruimte voor ontwikkeling	- Toekomstvisie - Relevantie actuele maatschappelijke thema's (zoals verduurzamen, landschap- en natuurbeheer, samenwerking in de markt e.a.)
Vraag 15, 16, 68 t/m 82	Vraag 18 t/m 67, 83 t/m 93	Vraag 94 t/m 102
Algemene kenmerken & NAW gegevens: Vraag 1 t/m 14, 103		

Figuur 1 Indeling onderzoek Landbouw in beeld

Ter ondersteuning voor het maken van analyses zijn de vragen per thema in kaart gebracht. Verder is aangegeven welke vragen uit het keukentafelgesprek (vraagnummer) betrekking hebben op elk thema. De kenschets van de agrarische sector is opgenomen bij het thema 'ondernemer & onderneming'. De kavelgrootte, indeling en mate van de bebouwing komt terug bij het thema 'Bedrijf en Bedrijfsvoering'. De aandacht voor verduurzaming, landschap- en natuurbeheer wordt benoemd bij het thema 'toekomst'.

3 Landbouw in beeld

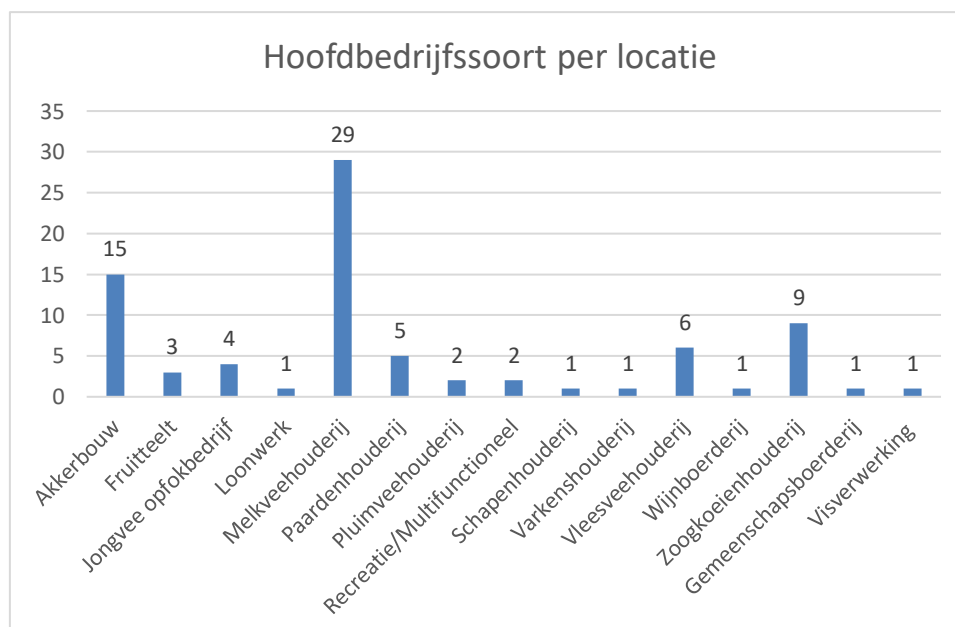
3.1 Agrarische bedrijven in Gulpen-Wittem

Het onderzoek Landbouw in Beeld in Gulpen-Wittem heeft betrekking op in totaal 81 agrarische bedrijven (respondenten). In deze paragraaf worden de belangrijkste kenmerken beschreven van de agrarische bedrijven die deelgenomen hebben aan het onderzoek in deze gemeente. De overige locaties worden buiten beschouwing gelaten. In Bijlage 1 staat een kaart van de gemeente Gulpen-Wittem met hierin de agrarische bedrijven zoals deze aangeleverd zijn door de gemeente met een aanduiding welke locaties deelgenomen hebben aan het onderzoek Landbouw in Beeld.

3.2 Ondernemer en onderneming

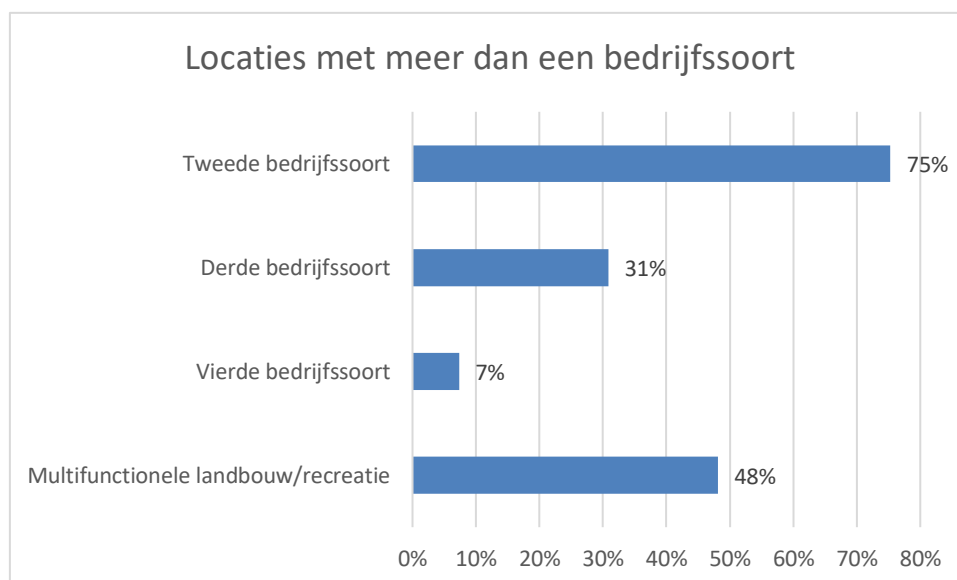
In deze paragraaf worden de belangrijkste kenmerken beschreven van de ondernemer en van de onderneming. Ook wordt aangegeven of er bijvoorbeeld sprake is van meewerkende gezinsleden en/of medewerkers. Dit heeft betrekking op de bezochte adressen (n=81).

3.2.1 Het aantal bedrijven en de bedrijfssoort

Figuur 2 Hoofdbedrijfssoort per locatie

In figuur 2 wordt de hoofdbedrijfssoort per locatie weergegeven. Bij de bepaling van de hoofdbedrijfssoort per locatie is uitsluitend gekeken naar de agrarische tak van het bedrijf. Als een bedrijf een hoofdtak heeft die niet agrarisch is, wordt dit onder de categorie '*niet agrarisch*' weergegeven. Het merendeel van de onderzochte bedrijven heeft melkveehouderij als hoofdtak, met een totaal aandeel van 36% gevolgd door akkerbouw met 19%.

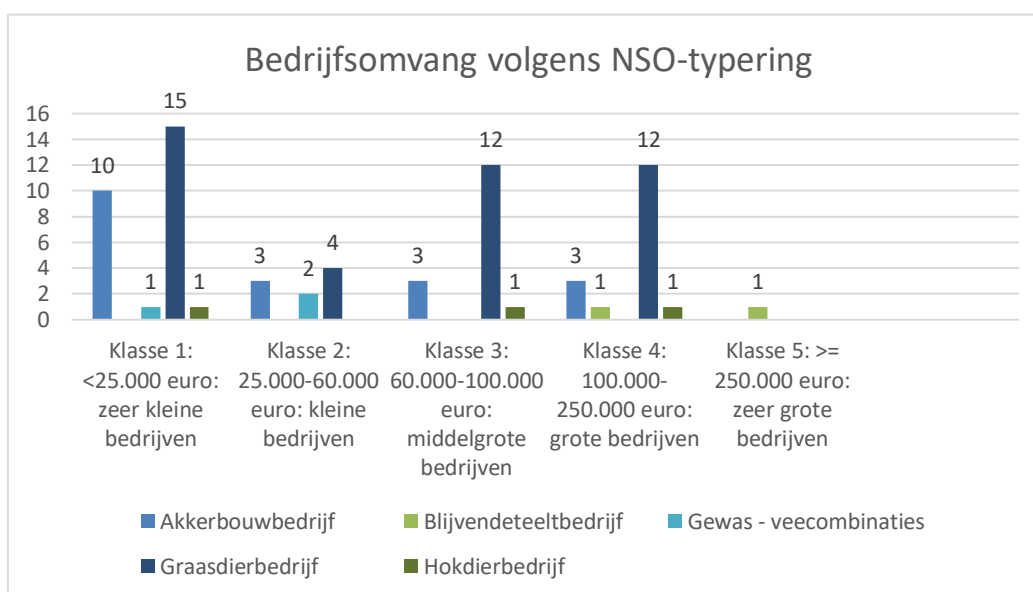
Figuur 3 Bedrijfssoorten/neventakken

3.2.2 Neventakken op het agrarisch bedrijf (diversiteit)

75% van de agrarische bedrijven in Gulpen-Wittem heeft naast de hoofdbedrijfssoort ook een neventak. 31% van de bedrijven heeft zelfs een tweede neventak (derde bedrijfssoort). Daarnaast is onderzocht hoeveel bedrijven verbredingsactiviteiten aanbieden, zoals bijvoorbeeld boerderijverkoop, horeca of campingfaciliteiten. 48% van de agrarische bedrijven in Gulpen-Wittem heeft multifunctionele landbouw en/of recreatie. Dit is een zeer hoog percentage.

3.2.3 Economische omvang agrarische bedrijven (NSO-typing)

70 Agrarische bedrijven, van de in totaal 81 onderzochte locaties, hebben voldoende gegevens aangeleverd om de economische omvang te kunnen bepalen. Deze gegevens zijn hieronder verder uitgewerkt. Voor de overige locaties is dit niet het geval en deze bedrijven zijn op dit onderdeel buiten beschouwing gelaten. Uit de totale enquêteresultaten(bijlage 4) blijkt welke bedrijven genoeg gegevens aangeleverd hebben en welke niet.

Figuur 4 Bedrijfsomvang volgens NSO-typing

Figuur 4 toont de bedrijfsomvang volgens de NSO-typing, uitgevoerd met de SO-rekentool van Wageningen Universiteit³. Agrarische bedrijven met graasdierbedrijven (melkvee, zoogkoeien, vleesvee en jongvee/opfok) zijn goed vertegenwoordigd in deze gemeente; de omvang van deze bedrijven loopt uiteen van klasse 1 t/m 4. In totaal zijn 17 bedrijven 'groot' (klasse 4) en 1 bedrijf is zeer groot bedrijf (klasse 5), daarmee is 26% van de agrarische bedrijven 'groot' te noemen.

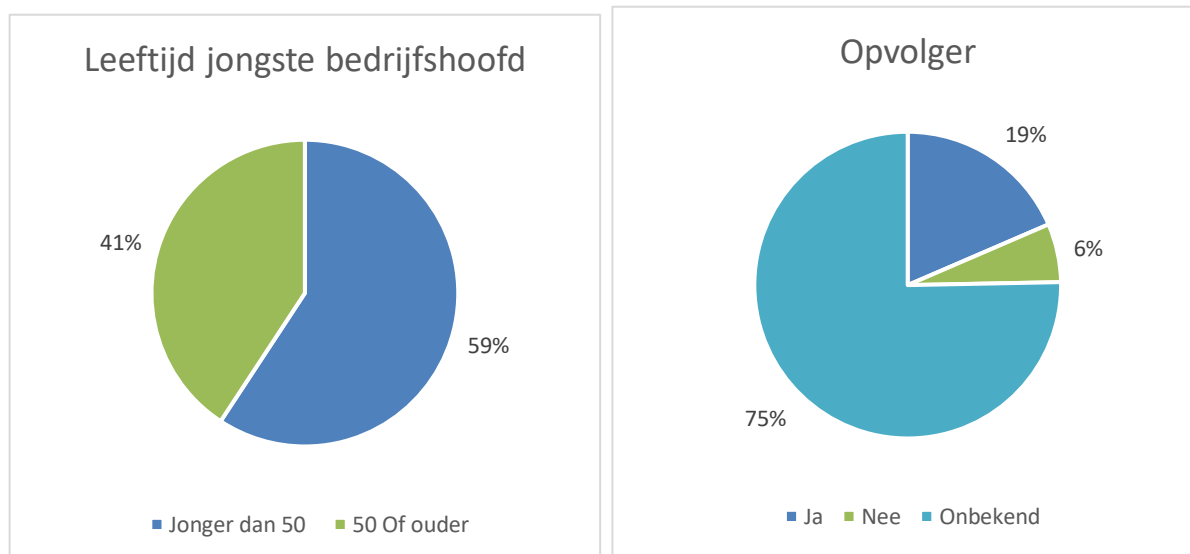
In de berekening van de NSO-typing met de bijbehorende economische omvang is voor enkele sectoren en producten/dieren/diensten landelijk geen norm opgesteld. Zo is er bijvoorbeeld geen norm voor multifunctionele landbouw (activiteiten divers), loonwerk en de paardenhouderij. Dit betekent dat voor deze activiteiten zonder norm ook niet meegenomen kunnen worden in het berekenen van de bedrijfsomvang en zijn daarmee ook niet meegenomen in de berekening (figuur 4 en tabel 2). Dit kan leiden tot een vertekend beeld.

Tabel 2 Gemiddelde economische waarde

Bedrijfsomvang (NSO typing)		
Gemiddelde Standaardopbrengst (SO)	€	334.414
Gemiddelde Standaardverdien capaciteit (SVC)	€	78.213

³ Agrarische bedrijven verschillen onderling sterk in bedrijfsopzet. Om bedrijven toch te kunnen indelen in homogene groepen, is de NSO-typing in gebruik. Daarbij worden economische normen gebruikt: de Standaardopbrengst (SO). Bron: <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksinstituten/economic-research/over-ons/data-modellen-en-tools/bedrijfsomvang-en-type.htm>

3.2.4 Ondernemer

Figuur 5: Diagrammen over de ondernemer

Voor de leeftijd van het bedrijfshoofd is gerekend met twee categorieën: jonger dan 50 jaar en ouder dan 50 jaar. Uit de analyse blijkt dat 59% van de onderzochte locaties een bedrijfshoofd heeft dat jonger is dan 50 jaar. Iets meer dan de helft van de locaties (58%) heeft meer dan één bedrijfshoofd, vaak in de vorm van een partner, broer of zus. Daarnaast weet 19% van de bedrijven al zeker dat er een opvolger is, terwijl 81% geen opvolger heeft of de opvolging is nog niet ter sprake is gekomen.

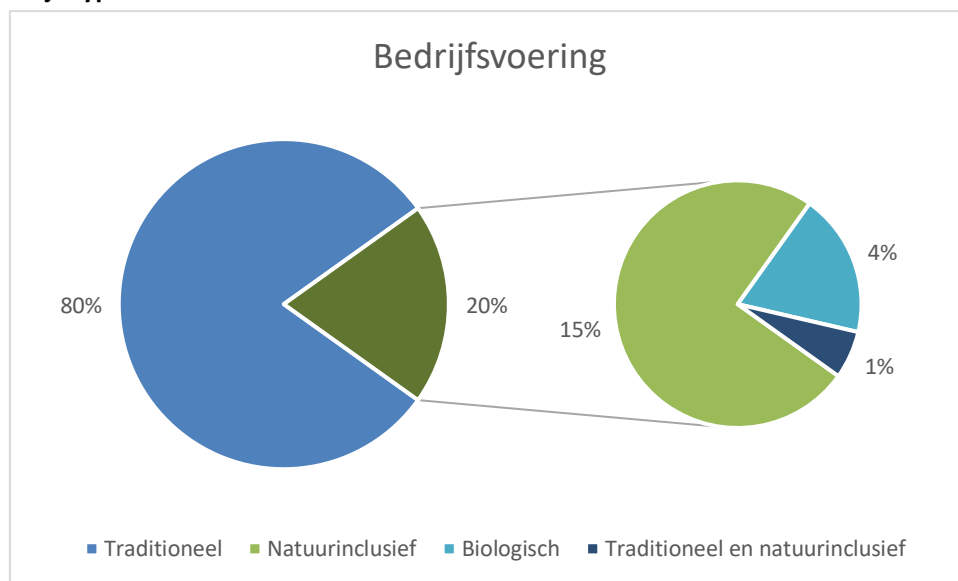
3.2.5 Meewerkende gezinsleden/medewerkers

	Aantal antwoord 'ja' in procenten	Gemiddeld aantal uren per week
Zijn er meewerkende gezinsleden?	72%	36
Zijn er medewerkers actief?	27%	73

Tabel 3 Meewerkende gezinsleden en medewerkers gemiddeldes

Uit tabel 3 blijkt dat op 72% van de agrarische bedrijven gezinsleden meewerken in het bedrijf, met een gemiddelde van 36 uur per week. Slechts 27% van de bedrijven heeft medewerkers in dienst, met 73 gemiddeld aantal gewerkte uren per week.

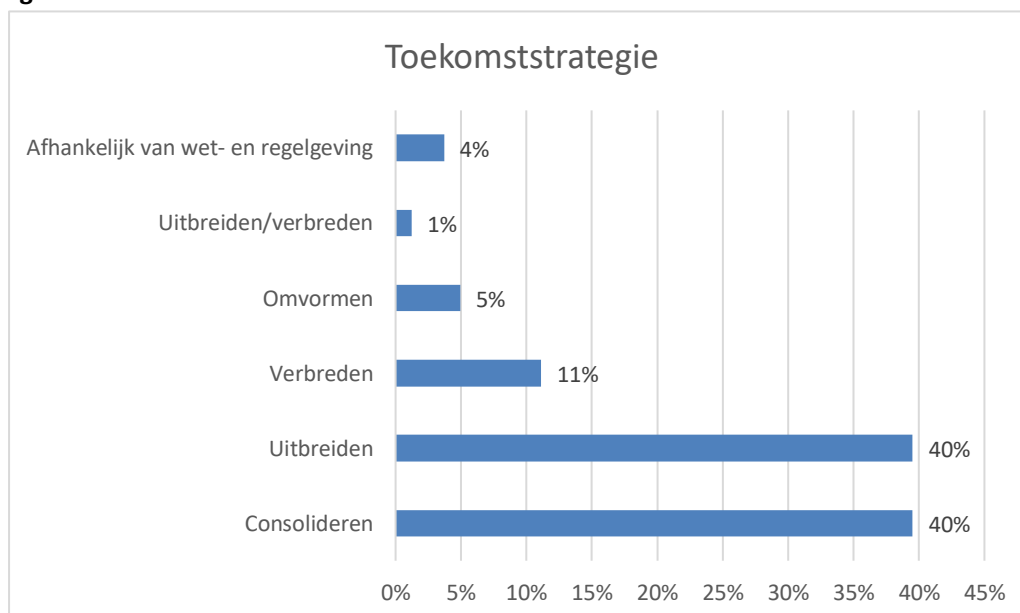
3.2.6 De bedrijfstype

Figuur 6 Bedrijfstype

80% van de agrarische ondernemingen is een 'gangbaar bedrijf' met een traditionele bedrijfsvoering. 16% van de agrarische bedrijven geeft aan dat zij natuurinclusief of in een combinatie van werken en 4 % van de onderzochte locaties werkt volledig biologisch.

3.2.7 Strategie

Figuur 7 Toekomst strategie

Toekomststrategie agrarisch:

Wat opvalt is dat geen van de respondenten overweegt om 'te stoppen'. Alle ondervraagde ondernemers zien toekomst voor het agrarische bedrijf. Wel geeft 4% van de ondernemers aan dat zij twijfelen. Volgens hen is het toekomstperspectief voor het agrarisch bedrijf sterk afhankelijk is van ontwikkelingen in wet- en regelgeving.

5% van de agrarische bedrijven denkt er over om het agrarisch bedrijf om te vormen naar 'iets anders' (niet langer agrarisch, veelal wel een bedrijf gekoppeld aan bijvoorbeeld een doorontwikkeling van een van de neventakken). 40% van de agrarische bedrijven geeft aan dat zij graag willen uitbreiden.

Eveneens 40% wil door zoals het nu gaat en behouden wat er bereikt is (consolideren) en 11% denkt aan het verbreden van de bedrijfsactiviteiten. In paragraaf 3.4.1 Toekomstvisie (met bijlage 2) wordt een verdere uitwerking gegeven aan de ontwikkelstrategie per bedrijf.

3.3 Bedrijf en Bedrijfsvoering

3.3.1 Omvang bedrijfslocatie

	Klasse indeling (m ²)	Aantal (N=81)	Oppervlakte (m ²)	Benut (m ²)	Onbenut (m ²)	% oppervlakte Benut
Klein	0 - 5000	27	2.877	2.392	474	86%
Middel	5001 - 10000	46	6.975	5.159	1.743	75%
Groot	>10001	8	174.004	21.419	4.383	61%
Gemiddeld			4.271	2.764	1.507	67%

Tabel 4 Omvang agrarische kavels

In dit onderzoek is de omvang van de agrarische kavels (bouwvlak, m²) per bedrijf in beeld gebracht. In gemeente Gulpen-Wittem hebben 27 bedrijven een 'klein' bouwvlak (tot 0,5 ha), 46 bedrijven hebben een 'middelgroot' bouwvlak (0,5 - 1,0 ha) en 8 bedrijven hebben een 'groter' bouwvlak (meer dan 1,0 ha). 3 locaties hebben een kavel groter dan 1,5 ha.

Notabene: Hierbij dient in aanmerking genomen te worden dat deze indeling op omvang relatief is en aansluit bij een gemiddeld beeld voor de regio Zuid-Limburg. Er zijn regio's in Limburg (met bijvoorbeeld een groter aandeel intensieve veehouderij) waar een 'groot' bouwvlak aanzienlijk groter is dan 1,0 ha.

Benut oppervlak (m²): Dit heeft betrekking op het bebouwde deel van het erf dus de oppervlakte die ingenomen wordt door aanwezige gebouwen zoals de bedrijfswoning, bijgebouwen, stallen, sleufsilos e.a. en overige verharding.

Onbenut oppervlak (m²): Dit betreft veelal het onverharde gedeelte van het bouwvlak. Het onverharde deel van het bouwvlak is vaak in gebruik als tuin (bij bedrijfswoning), erfbeplanting e.a. 'onbenut' betekent niet dat dit deel van het bouwvlak niet in gebruik is.

De agrarische bedrijven in Gulpen-Wittem hebben een bouwvlak (bouwvlak) met een gemiddelde omvang van 0,43 ha waarvan gemiddeld 67% benut wordt voor o.a. bebouwing en verharding.

3.3.2 Erfbeplanting

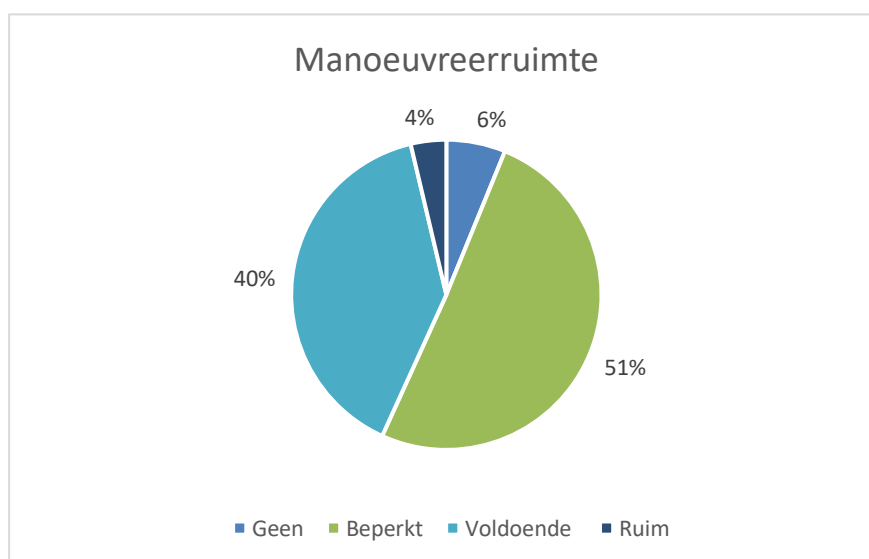
Aantal (n=81)	Percentage omzoming rondom agrarische kavel
46	0-25
9	25-50
12	50-75
14	>75

Tabel 5 Omzomingspercentage

Op alle onderzochte locaties is erfbeplanting aanwezig. Er is in dit onderzoek specifiek gekeken naar de erfbeplanting die is aangelegd als 'omzoming'. Dit betekent dat er een groene inpassing en/of afscheiding gecreëerd is met bomen, struiken en/of andere vormen van beplanting rondom de bedrijfskavel.

Bij 35 agrarische bedrijven is de erfbeplanting in meer of mindere mate rondom de bouwkvael aangelegd ('de omzoming' is hoger dan 25%). Bij de overige agrarische bedrijven is de erfbeplanting op een andere wijze vormgegeven.

3.3.3 Manoeuvrerruimte

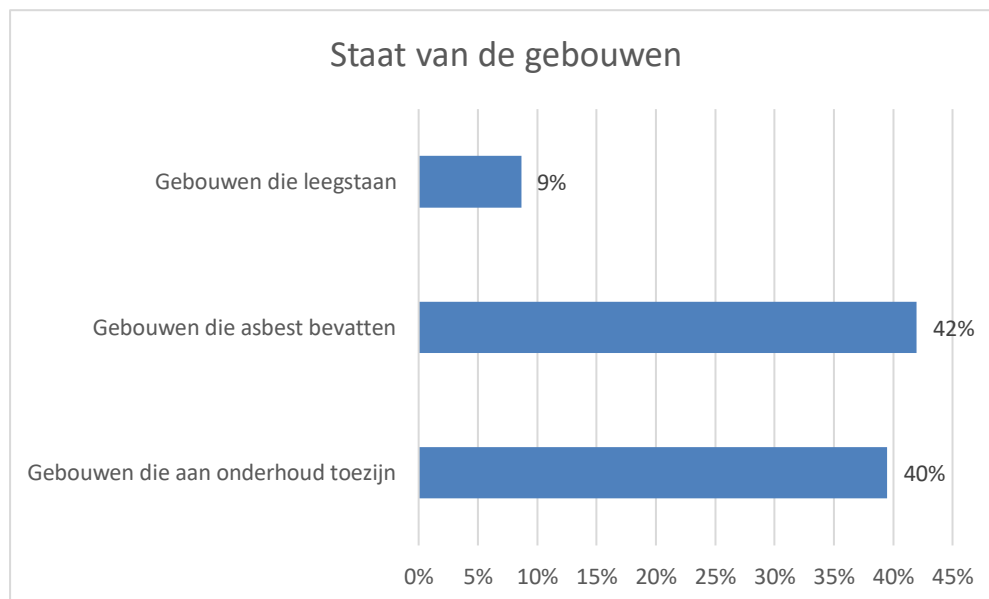

Figuur 8 Manoeuvrerruimte

Manoeuvrerruimte is de beschikbare ruimte rondom gebouwen en installaties die nodig is voor het veilig en efficiënt verplaatsen van voertuigen en machines. Deze ruimte is essentieel voor het uitvoeren van landbouwactiviteiten, zoals het laden en lossen van goederen, het draaien en parkeren van landbouwvoertuigen, en het toegang verlenen tot verschillende delen van het erf zonder obstakels of risico's.

57% van de bezochte agrarische ondernemers geeft aan dat er sprake is van geen of beperkte manoeuvrerruimte op hun erf. Deze beleving komt overeen met de gemiddelde 'kleine' omvang van de bouwvlakken (0,43 ha). Een bepaalde mate van gebrek aan manoeuvrerruimte kan effect hebben op het gebruik van de openbare ruimte.

3.3.4 Onderhoudsstaat

Figuur 9 Staat van de gebouwen

42% van de bezochte agrarische bedrijven heeft gebouwen waarop nog asbest aanwezig is. 40% van de bezochte locaties heeft gebouwen die toe zijn aan onderhoud. Voor een deel zal hierbij sprake zijn van een overlap in de vorm van 'een ouder gebouw met een asbest dak'. 9% van de onderzochte locaties heeft gebouwen die leegstaan.

3.3.5 Ligging

Gulpen-Wittem is een gemeente met 10 dorpen (met meer dan 300 inwoners) en 12 gehuchten (tussen 50 en 300 inwoners) in het Zuid-Limburgse heuvelland. Het is een gemeente met veel groen en hoge landschappelijke waarden met een uniek landschap van plateau's en beekdalen (o.a. van De Gulp, Eyserbeek en Geul). Naast toerisme en recreatie speelt de agrarische sector in deze gemeente een belangrijke rol voor de leefbaarheid en de kwaliteit van het buitengebied. Ten behoeve van dit onderzoek is een kaart opgesteld van gemeente Gulpen-Wittem is met de locatie van agrarische bedrijven (zie: Bijlage 1) en de ligging (en afstand) ten opzichte van waardevolle landschappen en natuurgebieden. In onderdeel D (Bijlage 4) staan acht overzichtskaarten per bedrijf. Met deze kaarten is het voor een gemeente mogelijk om een inventarisatie te maken van uitgangspunten en randvoorwaarden voor een toekomstige ontwikkeling per locatie.

3.4 Toekomst

3.4.1 Toekomstvisie

Elke respondent heeft in het interview (open vragen) aangegeven wat zijn/haar gedachten zijn voor de toekomst van het agrarisch bedrijf voor over 10 jaar en voor over 20 jaar. Tijdens het gesprek bleek ook dat het voor veel ondernemers lastig was om 20 jaar vooruit te kijken. Er is veelal eenzelfde antwoord gegeven op beide vragen.

De antwoorden op de gestelde vragen over de toekomstvisie en de strategie voor het agrarisch bedrijf zijn specifiek en per bedrijf verschillend. Om recht te doen aan deze specifieke informatie is tabel 6 Toekomstperspectief agrarische bedrijven (n=81) in gemeente Gulpen-Witterm opgesteld waarin alle bedrijven (respondenten) in deze gemeente opgenomen zijn. Per bedrijf wordt vervolgens aangegeven wat de hoofdbedrijfssoort is met (alle) neventakken, de omvang van de gronden, met een indicatie van de economische bedrijfsomvang (klasse). Deze gegevens over de economische omvang zijn echter niet van alle agrarische bedrijven bekend. In de tabel wordt vervolgens per bedrijf aangegeven welke strategie (consolideren, omvormen, uitbreiden, verbreden of stoppen) de voorkeur heeft. Er is een toelichting opgenomen bij de ontwikkelplannen. De ontwikkelplannen kunnen betrekking hebben op de hoofdbedrijfssoort maar ook op één of meerdere neventakken. De tabel geeft een goed beeld van het toekomstperspectief van de verschillende agrarische bedrijven (n=81) in de gemeente Gulpen-Witterm.

Hieronder wordt een uitwerking gegeven van de toekomstvisie van agrarische bedrijven in de gemeente Gulpen-Witterm.

- *Consolideren*: 40% van de agrarische bedrijven (32) in Gulpen-Witterm wil het bedrijf bestendigen en/of in aard en omvang behouden zoals het nu is. Deze bedrijven zijn wel in ontwikkeling en ondernemers geven aan dat ze het belangrijk vinden om te blijven optimaliseren en te werken aan een financieel gezond bedrijf.
- *Uitbreiden*: 40% van de agrarische bedrijven (32) hebben ontwikkelplannen om hun bedrijf uit te breiden.
- *Omvormen*: 5% van de agrarische bedrijven (5) wil het bedrijf omvormen naar een andere bedrijfssoort, een neventak of een andere bedrijfsvoering.
- *Verbreden*: 11% van de agrarische bedrijven (9), willen het bedrijf verbreden dus een bedrijfssoort toevoegen naast de reeds bestaande activiteiten.
- *Afhankelijk van wet- en regelgeving*: 4% van de bedrijven (3) geven aan dat hun keuzes afhankelijk zijn van de ontwikkelingen van wet- en regelgeving.

Ontwikkeling

Uit een analyse van de toelichting bij de toekomstvisie blijkt dat 44% van de bezochte agrarische ondernemers in Gulpen-Witterm vooral wil investeren in de ontwikkeling van het agrarische bedrijf als hoofdtak (*'verder als agrarisch bedrijf'*)

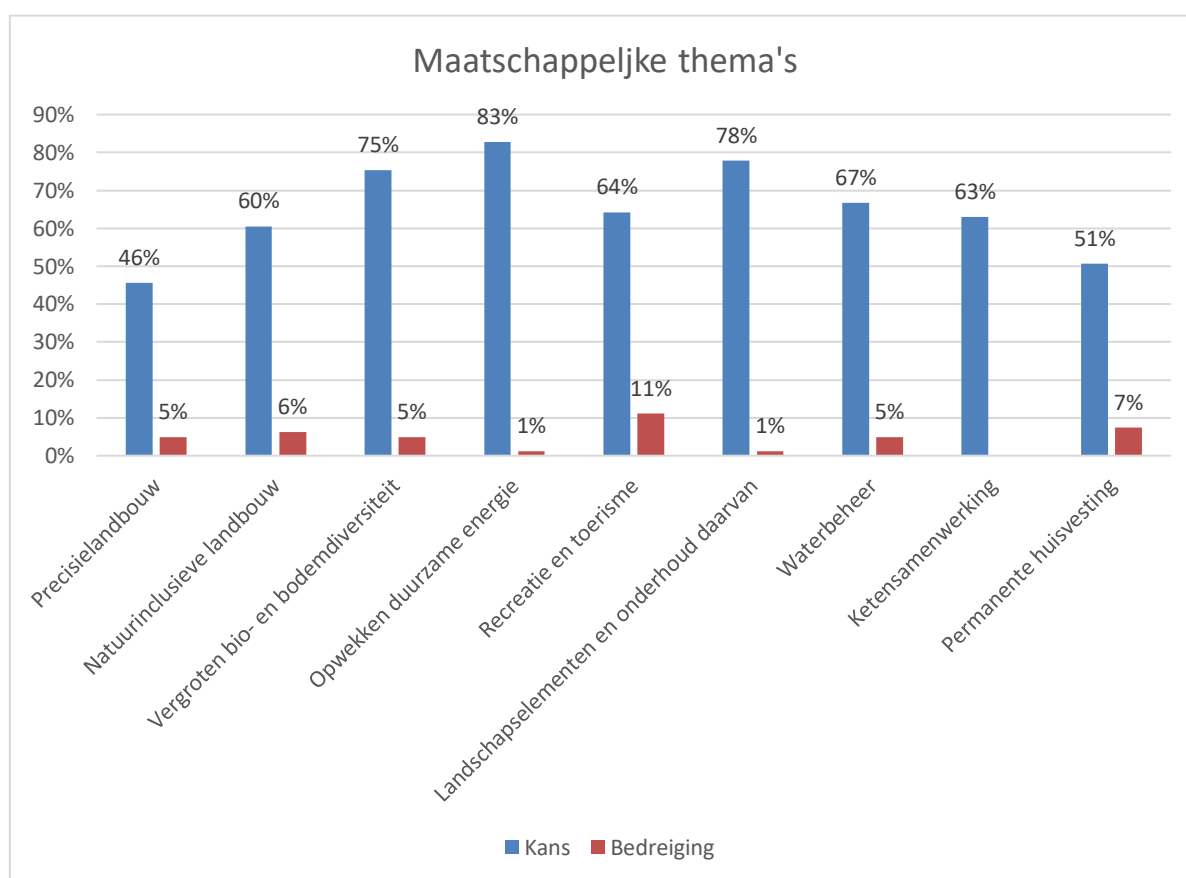
40% van de bezochte ondernemers ziet toekomst voor het bedrijf door te investeren in een neventak (*'naast het agrarisch bedrijf'*) zoals bijvoorbeeld in de boerderijverkoop, educatie, horeca, camping of in vakantieappartementen.

De overige respondenten (16%) hebben geen ontwikkelplannen of er is geen informatie bekend.

3.4.2 Maatschappelijk thema: Verduurzamen

65% van de bezochte agrarische ondernemers geven aan dat zij geïnteresseerd zijn in de aanleg van zonnepanelen (op dak). Dit wel met de voorwaarde dat het financieel interessant moet zijn. Zij geven ook aan dat het fijn zou zijn als de gemeente hen hierbij zou kunnen ondersteunen en/of begeleiden. Er wordt niet vermeld of er al/dan niet gelegenheid is tot aansluiting op het netwerk. Een ontwikkeling om te komen tot meer verduurzaming is de opslag van energie. Dat is op dit moment nog niet zo gemakkelijk. Ondernemers hopen dat dit qua techniek (innovatie) als ook qua wet- en regelgeving gemakkelijker wordt in de toekomst. Van de bezochte ondernemers staat 50% open voor duurzaamheidsinitiatieven op hun locatie. Bij 25% van de respondenten is het thema verduurzamen en duurzame energie een afweging voor de volgende generatie, 'de opvolger'.

3.4.3 Maatschappelijke thema's

Figuur 10 Maatschappelijke thema's

Uit het onderzoek blijkt dat veel ondernemers het opwekken van duurzame energie als een kans zien, mits dit financieel aantrekkelijk is. Eén ondernemer noemt in het bijzonder dat er wellicht kansen zijn voor het plaatsen van kleine windmolens.

Verder zien opvallend veel agrarische ondernemers in Gulpen-Witterm kansen in het aanleggen en onderhouden van landschapselementen, het vergroten van de biodiversiteit en de kwaliteit van de bodem en in waterbeheer. Hierbij wordt zowel gedacht aan de kansen voor meer waardering voor

een agrarisch bedrijf alsook het kunnen realiseren van aanvullende inkomsten door het leveren van zogenaamde 'groenblauwe diensten'.

Veel agrarische ondernemers hebben al een neventak in recreatie en toerisme en willen hier graag op enigerlei wijze verder in ontwikkelen.

Precisielandbouw en het versterken van samenwerking in de keten is voor een specifieke (kleinere) doelgroep interessant.

Een aantal ondernemers ziet kansen in het toevoegen van woningen/tiny houses e.a. In voorkomende gevallen kan dit voor extra inkomsten zorgen voor het onderhoud van een monumentale boerderij.

Ook wordt er gedacht aan het toestaan van permanente huisvesting.

Uit de open vragen blijkt dat veel ondernemers bereid zijn om deel te nemen in duurzaamheidsinitiatieven en ook openstaan voor nieuwe initiatieven op voorwaarde dat deze ook financieel haalbaar zijn en zij kunnen rekenen op een gemeente die bereid is om mee te denken en om ondersteuning te bieden om het ook daadwerkelijk mogelijk te kunnen maken.

4 Relatie met de gemeente

In het onderzoek Landbouw in Beeld dat eerder uitgevoerd is in de gemeente Eijsden-Margraten wordt ingegaan op de relatie met de gemeente (hoofdstuk 5). Er is een sterke overeenkomst⁴ met de punten die genoemd zijn door de agrarische ondernemers die deel hebben genomen aan het eerste onderzoek in Eijsden-Margraten. De antwoorden hebben veelal direct of indirect betrekking op 'de relatie met de gemeente'. Hieronder wordt een eerste aanzet gegeven voor een thematisch overzicht. Voorgesteld wordt om het hoofdstuk 'relatie met de gemeente' op te nemen in de eindrapportage voor het hele Middengebied van Zuid-Limburg⁵. Hieronder is een uitsnede opgenomen van de antwoorden van ondernemers in Gulpen-Witterm die betrekking hebben op 'de kwaliteit van het landschap'. In aansluiting op de aanleiding van dit onderzoek (Hoofdstuk 1).

Aandacht voor de agrarische sector in het beleid van een gemeente

Ondernemers in de agrarische sector hebben het gevoel dat hun sector niet altijd de nodige aandacht krijgt bij de beleidsvoorbereiding en -uitvoering. Elk agrarisch bedrijf heeft zijn eigen specifieke kenmerken en ligging t.o.v. de omgeving en de ontwikkelingsstrategie. De oproep is om expliciet aandacht te geven aan de specifieke omstandigheden en kenmerken. Ook wordt er aangegeven dat dat het prettig is als er meer communicatie is tussen gemeente en een agrarisch ondernemer als er bijvoorbeeld een aanvraag ingediend is (*'Waarom duurt alles zo lang als ondernemers plannen hebben?'*). Agrarische ondernemers in Gulpen-Witterm geven aan dat zij graag een positieve en meer transparante samenwerking met de gemeente zouden willen hebben. Het zou fijn zijn als er bij de gemeente specifieke kennis en kunde aanwezig is over de agrarische sector. Het wordt gewaardeerd als agrarische ondernemers meer betrokken worden door de gemeente om mee te denken over beleid en kansen voor ontwikkeling in de toekomst.

Recreatie en toerisme

Dit is een belangrijke bron van inkomsten voor veel agrarische ondernemers (multifunctionele landbouw). Zij zien hier ook kansen voor de toekomst. Gevraagd wordt of gemeenten meer focus kunnen geven aan toeristen en wellicht minder aan dagrecreanten. Volgens de ondernemers mag de gemeente ook meer ruimte bieden aan verbreding van agrarische bedrijven met recreatie.

⁴ Het team van agrarische adviseurs van Aelmans (enquêteurs) geeft aan dat agrarische ondernemers grotendeels dezelfde punten naar voren brengen bij de laatst gestelde open vraag 'overige punten'.

⁵ *Kwaliteit van brongegevens*: De planologische situatie wijkt voor een aantal bedrijven in het Middengebied van Zuid-Limburg af van de feitelijke en de te verwachten ontwikkeling. Dit is een punt van aandacht voor de desbetreffende gemeenten.

Er is in meer of mindere mate begrip voor de door de gemeente (en provincie) gestelde grenzen aan de ontwikkeling van recreatie en toerisme in Gulpen-Wittem. Agrarische ondernemers geven vooral aan dat zij mogelijk juist toegevoegde waarde kunnen leveren door kwalitatief hoogwaardige vormen van recreatie (bij de boer). Zij hopen dat de kansen die zij kunnen bieden voldoende in beeld zijn bij de gemeente. Mogelijk dat de gemeente kansen ziet om te investeren in agro-toerisme.

Onderhoud en beheer van het landschap

Het Zuid-Limburgse landschap kent een hoge aantrekkingskracht en basis voor recreatie en toerisme. Het behouden én goed onderhouden van het karakteristieke agrarisch cultuurlandschap wordt erg belangrijk gevonden. Agrarische ondernemers wijzen specifiek op het feit dat agrarisch ondernemers in de regio het landschap onderhouden en in stand houden. Ondernemers geven aan dat zij hierin een grote(re) rol kunnen vervullen. Het is dan wel prettig als dit ook gewaardeerd en beloond wordt. Ook in de toekomst zijn er voor het onderhoud van het landschap boeren nodig. Het is een punt van zorg of er wel genoeg jonge agrarische ondernemers zijn die het bedrijf willen overnemen. Wat als dit niet langer het geval is? Wat gebeurt er dan met het landschap? Dit onderwerp vraagt meer aandacht. *‘Het Zuid-Limburgse coulisselandschap moet gehandhaafd blijven met koeien in de wei’.*

Kwaliteit van de openbare ruimte (‘groen van de gemeente’)

Een aantal ondernemers geven aan dat zij niet tevreden zijn over de kwaliteit van het onderhoud van de openbare ruimte in het buitengebied. Dit vraagt aandacht. Goed onderhoud is bepalend voor de aantrekkelijkheid van het buitengebied en het landschap.

Ruimte voor ontwikkeling vraagt maatwerk

Over het algemeen zijn de meeste agrarische bedrijven in Zuid-Limburg gemiddeld (tot kleiner) van omvang. Deze bedrijven kennen een diversificatie met neventakken. Er is een significant aantal grotere (meer gespecialiseerde) agrarische bedrijven. Bij deze ondernemers leeft een gevoel dat ontwikkeling en groei van de conventionele agrarische sector steeds vaker als problematisch beschouwd wordt door gemeenten (en door de maatschappij). Deze ondernemers geven aan dat zij in willen spelen op kansen in de markt. In Gulpen-Wittem zijn relatief veel bedrijven met graasdieren. Agrarische ondernemers zien kansen maar het is om veel redenen erg lastig om gronden te verwerven om te kunnen extensiveren en om invulling te kunnen geven aan groenblauwe diensten. Het wordt gewaardeerd als de gemeente hier aandacht aan zou willen schenken.

Aandacht voor goede ontsluiting buitengebied voor (zwaar) agrarisch verkeer

De groeiende omvang van landbouwvoertuigen vormt een uitdaging, vooral op smalle veldwegen die ook door recreanten worden gebruikt (paardrijden, fietsen, wandelen, enz.). Enerzijds vraagt dit om aandacht voor de veiligheid van recreanten, terwijl anderzijds bij aanpassing en onderhoud van wegen rekening moet worden gehouden met de behoeften van grote landbouwvoertuigen. In Gulpen-Wittem zijn er zorgen over de slechte kwaliteit van de veldwegen.

Communicatie en informatie over wijzigingen/onderhoud in het buitengebied

Agrarische ondernemers stellen het op prijs als zij tijdig geïnformeerd worden door de gemeente over (weg)werkzaamheden, onderhoud en beheer van landschapselementen etc. Vooral als de

geplande maatregelen ook effect hebben op recreanten waardoor er problemen en gevaarlijke situaties kunnen ontstaan tussen de verschillende weggebruikers.

Kansen bieden voor jonge agrarische ondernemers

Het is belangrijk dat ook een overheid jonge agrariërs stimuleert om het ouderlijk bedrijf over te nemen. De huidige onzekerheid en de toenemende wet- en regelgeving dragen daar niet aan bij. Ondersteuning om overname mogelijk te maken is hard nodig. De gemeente kan hier een rol in vervullen en gevraagd wordt om hier ook actief invulling aan te geven.

5 Conclusies gemeente Gulpen-Witterm

Veel belangstelling van agrarische ondernemers voor deelname onderzoek

- Er zijn 135 agrarische bedrijven in de gemeente Gulpen-Witterm. In totaal hebben 81 van de agrarische bedrijven in de gemeente Gulpen-Witterm (60%) deelgenomen aan dit onderzoek.
- Alle agrarische ondernemers (respondenten) hebben een beeldrapport ontvangen met informatie over hun bedrijf. Dit wordt gewaardeerd.
- De onderstaande getallen en percentages hebben betrekking op de deelnemende bedrijven.

Ondernemer & Onderneming:

- Het merendeel van de onderzochte bedrijven heeft melkveehouderij als hoofdtak, met een totaal aandeel van 36% gevolgd door akkerbouw met 19%.
- 75% van de agrarische bedrijven in Gulpen-Witterm heeft naast de hoofdbedrijfssoort ook een neventak. 31% van de bedrijven heeft zelfs een tweede neventak (derde bedrijfssoort).
- 48% van de agrarische bedrijven in Gulpen-Witterm heeft multifunctionele landbouw en/of recreatie. Dit is een zeer hoog percentage.
- Uit de analyse blijkt dat 59% van de onderzochte locaties een bedrijfshoofd heeft dat jonger is dan 50 jaar. Iets meer dan de helft van de locaties (58%) heeft meer dan één bedrijfshoofd, vaak in de vorm van een partner, broer of zus.
- Slechts 19% van de bedrijven weet al zeker dat er een opvolger is, terwijl 81% geen opvolger heeft of de opvolging is nog niet ter sprake is gekomen.
- Alle de ondervraagde ondernemers zien toekomst voor het agrarische bedrijf, echter is het bij 4% van de ondervraagde wel zo dat dit toch afhankelijk is van de ontwikkelingen van de wet- en regelgeving.
- De strategie van 40% van de agrarische bedrijven is gericht op uitbreiden, 40% wil door zoals het nu gaat en houden wat er bereikt is (consolideren) en 11% denkt aan het verbreden van de bedrijfsactiviteiten

Bedrijf & Bedrijfsvoering:

- De agrarische bedrijven in Gulpen-Witterm hebben een bouwkaal (bouwvlak) met een gemiddelde omvang van 0,43 ha waarvan gemiddeld 67% benut wordt voor o.a. bebouwing en verharding.
- Bij 35 agrarische bedrijven is de erfbeplanting in meer of mindere mate rondom de bouwkaal aangelegd ('de omzoming' is hoger dan 25%). Bij de overige agrarische bedrijven is de erfbeplanting op een andere wijze vormgegeven..
- 57% van de agrarische ondernemers geeft aan dat er sprake is van geen of beperkte manoeuvreerruimte op hun erf.
- 42% van de agrarische bedrijven heeft gebouwen waarop nog asbest aanwezig is en 40% van de locaties heeft gebouwen die toe zijn aan onderhoud.

Toekomst

De toekomstvisie van agrarische ondernemers in gemeente Gulpen-Witterm is in beeld gebracht:

- *Consolideren*: 40% van de agrarische bedrijven (32) in Gulpen-Witterm wil het bedrijf bestendigen en/of in aard en omvang behouden zoals het nu is. Deze bedrijven zijn wel in

ontwikkeling en ondernemers geven aan dat ze het belangrijk vinden om te blijven optimaliseren en te werken aan een financieel gezond bedrijf.

- *Uitbreiden*: 40% van de agrarische bedrijven (32) hebben ontwikkelplannen om hun bedrijf uit te breiden.
- *Omvormen*: 5% van de agrarische bedrijven (5) wil het bedrijf omvormen naar een andere bedrijfssoort, een neventak of een andere bedrijfsvoering.
- *Verbreden*: 11% van de agrarische bedrijven (9), willen het bedrijf verbreden dus een bedrijfssoort toevoegen naast de reeds bestaande activiteiten.
- *Afhankelijk van wet- en regelgeving*: 4% van de bedrijven (3) geven aan dat hun keuzes afhankelijk zijn van de ontwikkelingen van wet- en regelgeving.
- Uit een analyse van de toelichting bij de toekomstvisie blijkt dat 44% van alle agrarische ondernemers in Gulpen-Wittem vooral wil investeren in de ontwikkeling van het agrarische bedrijf als hoofdtak ('verder als agrarisch bedrijf')
- 40% van alle ondernemers ziet toekomst voor het bedrijf door te investeren in een neventak ('naast het agrarisch bedrijf') zoals bijvoorbeeld in de boerderijverkoop, educatie, horeca, camping of in vakantieappartementen.

Maatschappelijke thema's:

- 65% van de agrarische ondernemers geven aan dat zij geïnteresseerd zijn in de aanleg van zonnepanelen (op dak). Dit wel met de voorwaarde dat het financieel interessant moet zijn, en de gemeente hierin ondersteunt of begeleid.
- Uit de open vragen blijkt dat veel ondernemers bereid zijn om deel te nemen in duurzaamheidsinitiatieven en ook openstaan voor nieuwe initiatieven, op voorwaarde dat deze financieel haalbaar zijn en de gemeente hierin ondersteuning biedt en meedenkt.
- Verder wordt aangegeven dat op ongeveer de helft van de locaties de ondernemers openstaan voor duurzaamheidsinitiatieven en dat op een kwart van de locaties de duurzaamheidsplannen afhankelijk zijn van de opvolging.

6 Aanbevelingen

De agrarische sector in gemeente Gulpen-Witterm in beeld

Gulpen-Witterm is een gemeente met veel groen en hoge landschappelijke waarden. Naast toerisme en recreatie speelt de agrarische sector in deze gemeente een belangrijke rol voor de leefbaarheid en de kwaliteit van het buitengebied. Het aantal agrarische bedrijven in de gemeente is, zoals in heel Nederland afgenomen. Gemeente Gulpen-Witterm wil met het onderzoek een beter beeld krijgen van de rol en betekenis van de landbouw in de gemeente. Hieronder staan aanbevelingen om verder vorm en inhoud te geven aan de rol en betekenis van agrarische ondernemers in de gemeente.

Veel informatie als basis voor vervolg

Het project Landbouw in Beeld geeft veel informatie over de agrarische sector in de gemeente Gulpen-Witterm. Het onderzoek is uitgevoerd als een brede en diepgaande verkenning. De verkregen informatie stelt de gemeente in staat om verdere analyses te maken om zo een beter zicht en aansluiting te krijgen bij agrarische ondernemers. De uitkomsten van het onderzoek geven de gemeente meer inzicht in de transitie van haar buitengebied en kan bijvoorbeeld gebruikt worden als basis voor het omgevingsplan.

Verbeter de relatie tussen gemeente en ondernemer

De gemeente is de meest nabije overheid voor haar inwoners en bedrijven. Het is daarom belangrijk dat een gemeente affiniteit heeft met het buitengebied en de agrarische sector en hierover voldoende kennis in huis heeft. Het project Landbouw in Beeld biedt een basis om voor afstemming en samenwerking met agrarische ondernemers en/of de agrarische sector als geheel. De agrarische sector is volop in verandering, het buitengebied is in transitie. Verandering vraagt aandacht en zorg. Een gemeente kan hierin een belangrijke rol spelen. Agrarische ondernemers zijn belangrijk voor de vormgeving en de kwaliteit van het landschap en de ruimte die aanvullend geboden kan worden voor natuur, bodem en water. Mede hierom vraagt het opbouwen van een relatie met een agrarisch ondernemer om een langere termijn perspectief. Onderstaande richtlijnen kunnen gebruikt worden om de dienstverlening met agrarische ondernemers verder vorm te geven en/of te verbeteren.

Ga in overleg, pleeg onderhoud op relatie

Blijf in gesprek met elkaar. Er zijn ondernemers die aangegeven hebben dat zij graag in gesprek willen gaan met de gemeente over bijvoorbeeld een mogelijke wijziging van de huidige bestemming. De aanleiding hiervoor is divers; blijven ontwikkelen en groeien, verbreden, stoppen of anderszins. *Biedt maatwerk en werk gebiedsgericht waar dit wenselijk en van toegevoegde waarde is.* Een toekomststrategie is uniek per bedrijf. Onderzoek welke kansen een verandering met zich mee kan brengen. Kijk hierbij zowel naar ondernemers die op termijn willen stoppen en naar ondernemers die willen ontwikkelen en/of verbreden. Kijk niet alleen naar de individuele locatie maar kijk ook welke meerwaarde meerdere locatieontwikkelingen op termijn samen kunnen bieden aan het gebied.

Blijf als gemeenten in het Middengebied samenwerken aan een toekomstgericht buitengebied

Zorg voor een 1^e aanspreekpunt buitengebied/agrarische ondernemers. Hier kan per gemeente invulling aan geven worden. Gezien de aard en omvang van de agrarische sector is het wellicht ook mogelijk om dit in gezamenlijkheid op te pakken.

Kennisdelen: Database (Onderdeel C) als basis voor verdieping in themabijeenkomsten

De database in de vorm van een Excel-bestand geeft veel informatie per gemeente. In het kader van dit project zijn gemeenten al met elkaar in gesprek en vindt er gezamenlijk overleg plaats. Het is natuurlijk mogelijk om door te gaan met het delen van kennis en om als gemeenten samen, op basis van de beschikbare informatie, een verdiepingsslag te maken. Dit kan bijvoorbeeld door het inplannen van themabijeenkomsten. In een themabijeenkomst kan bijvoorbeeld de informatie over de agrarische sector per gemeente centraal staan. Het kan ook interessant zijn om samen een overkoepelend thema te selecteren dat verdieping vraagt. Het is belangrijk om de bijeenkomsten goed voor te bereiden en om te zorgen voor een verslag. Het delen van kennis kan prima opgepakt door de gemeenten zelf. Desgewenst kunnen de themabijeenkomsten georganiseerd worden met de inzet van externe deskundigheid op het proces (werkvormen, organisatie), de inhoud (expertise per gewenst onderwerp/thema) en/of procedure (procedure omgevingsgericht werken, case-besprekingen).

Focus op transitie buitengebied en de toekomst

De land- en tuinbouw is volop in beweging in Limburg zo ook in gemeente Gulpen-Witterm. Agrarische bedrijven in Gulpen-Witterm hebben veelal naast een hoofdtak meerdere andere vormen van inkomsten (neventakken). Dit geeft een grote diversiteit in bedrijfsactiviteiten. Een gemeente kan, naast het tegengaan van allerlei ongewenste ontwikkelingen (die mogelijk afbreuk doen aan de landschappelijke kwaliteit), ook investeren om agrarische ondernemers verleiden tot het maken van keuzes die de kwaliteit van de groene omgeving kunnen versterken mits deze op enigerlei wijze ook perspectief bieden op een versterking van de economische positie van agrarische bedrijven. Waar kunnen gemeente en agrarische ondernemers elkaar vinden? Dit maakt het voor de gemeente Gulpen-Witterm de moeite waard om samen met de agrarische ondernemers (en relevante andere belanghebbenden) in haar gemeente, te onderzoeken hoe een toekomstbestendig (beleid voor haar) buitengebied eruit kan zien.

Bijlagen

1. Kaart gemeente met agrarische respondenten
2. Toekomstperspectief agrarische bedrijven (n=81) in gemeente Gulpen-Wittem
3. Onderdeel B: Resultaten per bezocht bedrijf
 - 3a Brief van de gemeente
 - 3b Het begeleidend schrijven 'Landbouw als drager van een uniek landschap
 - 3c De vragenlijst (pdf) die gebruikt is bij het keukentafelgesprek
 - 3d De toelichting op het beeldrapport (1 A4, pdf)
4. Onderdeel C: Data (Excel-bestand)
5. Onderdeel D: Overzichtskaarten per bedrijf
 - 5a Kaart met bestemming van de locatie
 - 5b Kaart met kernkwaliteiten cultuurhistorie
 - 5c Kaart met kernkwaliteiten groen karakter
 - 5d Kaart met kernkwaliteit open – besloten
 - 5e Kaart met kernkwaliteit reliëf
 - 5f Kaart met de afstand van de locatie tot N2000 gebied
6. Onderdeel E: Bestanden voor gebruik in Google Earth en in een GIS-systeem⁶
7. Adressenlijst onderzoek

⁶ Onderdeel E/Bestanden worden in één keer opgeleverd tegelijkertijd met de eindoplevering van alle eindrapportages per gemeente en de overkoepelende rapportage voor het Middengebied.